

Západočeská univerzita v Plzni
Fakulta filozofická

Bakalářská práce

Vznik Troj spolku 1882

Kateřina Duffková

Plzeň 2013

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra filozofie

Studijní program Humanitní studia

Studijní obor Humanistika

Bakalářská práce

Vznik Troj spolku 1882

Kateřina Duffková

Vedoucí práce:

PhDr. Lukáš Novotný Ph.D.

Katedra historických věd

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2013

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2013

.....

Obsah

1	Úvod.....	1
2	Politická situace v Itálii, Rakousku-Uhersku a Německu před vznikem Trojspolku	4
2.1	Německo	5
2.2	Rakousko-Uhersko.....	7
2.3	Itálie	10
3	Formování Dvojspolku – cesta ke Trojspolku.....	13
3.1	Vznik a neúspěch Spolku tří císařů.....	13
3.2	Dvojspolek a obnova Spolku tří císařů	19
4	Vznik Trojspolku.....	24
4.1	Příčiny vzniku Trojspolku	24
4.1.1	Úspěšná jednání o vzniku Trojspolku – 1882.....	29
4.2	Cíle a úspěchy trojspolkové smlouvy	30
4.3	Zhodnocení významu Trojspolku	32
5	Závěr.....	34
6	Seznam použité literatury.....	36
7	Resumé	38

1 Úvod

Trojspolek vytvořen na základě spojení tří evropských velmocí roku 1882, představoval silný mocenský blok před první světovou válkou. Šlo o alianci obrannou, ve které si členové Itálie, Německo a Rakousko-Uhersko vymezily vzájemnou pomoc při možném napadení některého ze států stojící mimo trojspolkovou alianci.

Motivy vstoupení do Trojspolku byly různé, nejvýhodnější však bylo spojení pro Itálii, která ani po svém sjednocení neobhájila pozici silné velmoci a právě kvůli svému slabému mezinárodnímu postavení potřebovala spojence, který by její postavení posílil. Rozhodujícím momentem pro italskou orientaci na dvě východní velmoci, byl rozpor mezi Itálií a Francií v otázce Tuniska. Francie, která na tuniském území vytvořila protektorát, tak na určitou dobu zapříčinila francouzsko-italské nepřátelství.

Nepřátelský vztah k Francii sdílelo i Německo, které se obávalo možné odvety po francouzsko-pruské válce roku 1871. Německým zájmem tedy bylo izolovat Francii, a tím oslabit její mezinárodní postavení. Obě země, jak Itálie, tak Německo svou pozornost zaměřovaly proti Francii, z toho důvodu byl vznik Trojspolku uskutečnitelnější.

Mezi Rakousko-Uherskem a Itálií však panovaly již od dob italského sjednocení nepřátelské vztahy kvůli rakouskému území Terstu a Tridentska, ve kterých žil velký počet italských obyvatel. I přes územní nesrovnalosti mezi těmito zeměmi nakonec došlo k úspěšnému uzavření smlouvy mezi třemi státy, které tak zvýšily vlastní mocenské postavení. Samotný vznik Trojspolku však souvisel s dalšími událostmi v průběhu 19. století, a to především se vznikem Spolku tří císařů a vznikem Dvojspolku.

Práce je členěna do tří kapitol, které na sebe navazují v časové posloupnosti. První kapitola pojednává o období po napoleonských válkách a po ukončení Vídeňského kongresu, na kterém bylo vyjednáno uspořádání Evropy do budoucích let. V tomto období docházelo na Apeninském poloostrově k pokusům o sjednocení

v Italské království a vymanění se z vlivu habsburské monarchie. V roce 1870 došla Itálie ke konečnému sjednocení a stala se šestou velmocí na evropském kontinentu. Německo se stalo sjednoceným státem po letech 1866, kdy docházelo ke střetům s Rakouskem kvůli otázce vlivu v německé oblasti, a 1871, kdy se Německo stalo císařstvím po porážce Francie v prusko-francouzské válce. Rakousko se po porážce s Německem stalo slabším státem v kontextu ostatních velmocí, v roce 1876 však došlo k tzv. rakousko-uherskému vyrovnání, které přispělo k posílení mezinárodního postavení země.

Po nastínění situace sjednocení či zesílení mocenského postavení zemí se práce zabývá formováním Dvojspolku, který byl založen na základě vztahů vytvořených v Evropě ve druhé polovině 19. století. Druhá kapitola se tedy zabývá usmířením Rakouska-Uherska a Německa po válce z roku 1866 a následnými důvody jejich spojení ve Dvojspolek. Hlavním činitelem ovlivňující blízký vztah mezi Německem a Rakouskem bylo Rusko, které s ostatními dvěma velmocemi tvořilo Spolek tří císařů. Díky soupeření Rakouska a Ruska v otázce Balkánského poloostrova byl Spolek většinu času nestabilním, i přes to však fungoval a v roce 1882 byl dokonce obnoven. Dvojspolková smlouva byla podepsána mezi Německem a Rakouskem v roce 1879 na základě nepřátelských rakousko-ruských vztahů a nedůvěry německého kancléře Otto von Bismarcka k ruské velmoci. Bismarck však nechtěl s Ruskem nepřátelství, proto se snažil o obnovu Spolku tří císařů.

Po uzavření spojenečství Německa s Rakouskem mohla být řešena otázka přidání se Itálie ke Dvojspolku. Třetí kapitola řeší vztahy mezi Itálií a dvěma velmocemi, které již byly spjaty úzkým svazkem. Tyto vztahy byly napjaté kvůli italsko-rakouskému nepřátelství z doby předchozí, ale po neúspěších Italů v tuniské otázce s Francií, chtěli odstranit veškeré neshody s Rakouskem a stát se jedním ze členů Trojspolku. Vztah Německa a Rakouska byl k Itálii skeptický, nebyla velmocí, která by vojensky či diplomaticky obstála v mezinárodní politice. Přesto ke spojení mezi těmito třemi státy v roce 1882 došlo.

Cílem bakalářské práce je nastínit situaci jednotlivých zemí Itálie, Německa a Rakouska-Uherska v kontextu politických událostí Evropy. Vysvětlit vzestup jejich

mocenského postavení a upevnění moci v tzv. evropském koncertu velmocí, aby mohly jako silné státy vstoupit do aliance. Dále popsat vztahy mezi jednotlivými členskými velmocemi, ale nejen mezi nimi, nýbrž popsat také vztahy k ostatním evropským velmocím, které ovlivnily samotný vznik Trojspolku. Jedná se tak například o blízký vztah mezi Německem a Rakouskem, který předcházel vzniku Dvojspolku. Důležitým aspektem práce je nastínění politické situace Itálie již po jejím sjednocení. Také kvůli jejímu slabému postavení a jejím nepřátelským vztahům vůči Francii, byl Trojspolek vytvořen. Hlavním cílem práce je popsat příčiny vzniku Trojspolku, samotný vznik a průběh jednání, charakterizovat jeho cíle a úspěchy. Důležité je v práci zmínit aktéry, kteří vztahy mezi velmocemi ovlivňovaly a kteří se o vznik nových aliancí zapřičinili. Jedná se tak především o osobu německého kancléře Otto von Bismarcka, který sehrál důležitou roli v celém procesu zrodu.

V práci jsem využila jako hlavní zdroj publikaci Trojspolek od Milana Hlavačky a Marka Pečenky, objevuje se v obsahu celé bakalářské práce. Kniha obsahuje jak proces vzniku Spolku tří císařů, ale i vznik Dvojspolku a Trojspolku. Publikace obsahuje všechny základní informace, které byly potřebné pro zpracování práce. Pro druhou kapitolu byl v otázkách formování Dvojspolku přínosným zdrojem titul Bismarck od Františka Bauera. Poskytl mi rozšířené informace o vztazích mezi signatáři dvojspolkové smlouvy a dále pomohl ujasnit mezinárodní situaci ostatních států, které vznik Dvojspolku také ovlivnily. Kromě českých zdrojů, jsou v práci použity cizojazyčné články z odborného internetového časopisu JSTOR.

2 Politická situace v Itálii, Rakousku-Uhersku a Německu před vznikem Trojspolku

Vzniku Trojspolku v roce 1882 předcházelo mnoho událostí, které byly pro všechny tři členské země zásadní. Jedná se o důležitá data, války a mocenské vztahy, které utvářely celý koncept Evropy v 19. století. Vymezování jednotlivých postavení států, které do Trojspolku v roce 1882 patřily, tedy Německa, Rakouska-Uherska a Itálie, lze vidět již po roce 1814, kdy po napoleonských válkách v Evropě nastalo období vyrovnávání se s následky konfliktu. Během několika let od Vídeňského kongresu se situace v těchto třech zemích radikálně změnila, a tak připravila půdu pro vytvoření silné aliance 19. století.

Na počátku je nutné říci, že ani jedna ze zemí budoucího Trojspolku nebyla po napoleonských válkách silnou a velkou velmocí jako státy Rusko či Velká Británie. Postupně však docházelo k upevňování jejich velmocenských pozic i ke změnám v otázce území. Politická situace každé země byla velmi rozdílná, jeden z těchto tří zmíněných aktérů byl zprvu nejsilnější. Tím bylo Rakousko. Prusko, jako jeden z největších německy mluvících států, se řadilo v otázce politické síly a samostatnosti ještě před Sardinské království, které se v době do 60. let řadilo k nejslabším.

Ve druhé polovině 19. století došlo v Evropě k zásadním změnám, které se fakticky žádným způsobem nejevily jako připravení půdy pro vznik aliance těchto tří států. V dějinách Evropy před první světovou válkou spolu země budoucího spolku tři vzájemně soupeřily, a to v otázkách zisku území či posílení mocenské pozice. Po tomto soupeření, resp. válkách, diplomatických jednáních a vzájemného porážení, se přece jen dosáhlo k upevnění moci jednotlivých zemí a následnému spolčení tří, pro svět již nezanedbatelných zemí, které svým spojenectvím sehrály důležitou roli v následujícím století – při a po první světové válce.

2.1 Německo

Skončení napoleonských válek znamenalo pro Prusko oslabení jeho politické síly. Prusko přestalo být jednou ze silných velmocí, jistý vliv si však stále ponechávalo. Od Vídeňského kongresu byl hlavní úkol Pruska posílit svou roli ve střední Evropě zpět a sjednotit německy mluvící země v jeden politicky a ekonomicky silný celek. Historie Nového Německa¹ tedy začala již v první polovině 19. století, kdy v roce 1815 po úplné porážce Napoleona Bonaparteho docházelo k uspořádání politických záležitostí mezi jednotlivými zeměmi a jejich územími. Prvním impulsem pro budoucí sjednocené Německo byl moment vytvoření Německého spolku v roce 1815, který měl ukotvit vztahy mezi jednotlivými německy mluvícími státy. Německý spolek byl tedy federací německých států, kam patřily určitou částí jak Prusko, tak Rakousko. Důležitým faktem bylo, že v tomto spolku převládalo vedení zástupců Rakouska.² Proto v této době nedošlo k jednotě Německa, rakouský vliv byl na evropském kontinentu výrazně silnější.

Z důvodu oslabení sil Pruska po Vídeňském kongresu byla v následujících letech tato německá velmoc součástí několika aliancí, spolupracovala tedy s dalšími státy pro její silnější pozici v politickém dění. Po boku Velké Británie, Rakouska a Ruska vytvářelo Prusko jako čtvrtý stát alianci čtyř, která se snažila korigovat Francii při návratu francouzského císaře Napoleona Bonaparteho. Dále se Prusko v září 1815 připojilo k tzv. Svaté alianci, kterou vytvořilo Rusko a Rakousko. K této alianci se však připojila většina evropských států, kvůli udržení nastaveného systému projednaného na Vídeňském kongresu.³ Jedním z důležitých faktů před uzavřením budoucí trojspolkové smlouvy byla dlouholetá, avšak několikrát přerušovaná spolupráce „*tří východních velmocí*“⁴, a to Rakouska, Pruska a Ruska. Tato tzv. opavská smlouva ujednávala vztahy mezi jednotlivými členy, například napadení jednoho z aliančních států, které by zároveň ohrožovalo ostatní členy aliance.⁵ Důležitost spolupráce výše zmíněných států

¹ Hlavačka, M., Pečenka, M., *Trojspolek*, Praha 1999, s. 8.

² Skřivan, A., *Evropská politika 1648-1914*, Praha 1999, s. 168.

³ Tamtéž, s. 167, 170.

⁴ Tamtéž, s. 177.

⁵ Tamtéž.

spočívá v následném znovu spojení, a to do Spolku tří císařů, který byl několik let před vznikem Trojspolku klíčovým aspektem.

Rok 1848 znamenal v dějinách Evropy vypuknutí revolucí, a to v mnoha oblastech. Revoluce zasáhly většinu evropských zemí, pouze Rusko a Velká Británie se revolucím vyhnuly, a potvrdily tak svou silnou pozici jako velmoc. V německých zemích se v tomto roce otevřelo maloněmecké a velkoněmecké řešení německé otázky. Prusko se jednoduše snažilo o sjednocení německých států pod vedením právě jeho s volným spojením Rakouska. Jiný názor však převládal v Rakousku, kde byla snaha o udržení takového Německého spolku, který byl stanoven Vídeňským kongresem. Po převaze rakouského vlivu a následného zapojení ruského tlaku na německé státy, bylo maloněmecké řešení otázky zcela opuštěno a Rakousko tedy upevnilo svou pozici nad Pruskem „*tzv. olomouckými punktacemi*“⁶ uzavřenými právě v Olomouci roku 1850.⁷

Situace „slabšího“ Pruska ve vztahu k Rakousku se začala měnit ihned po olomouckých punktacích, tedy v padesátých letech 19. století. Prusko dosáhlo silného ekonomického růstu, v oblasti průmyslové výroby předčilo jak Rakousko, tak Francii. Jednota Německa se z hlediska vyrovnanosti a úspěšnosti státu zdála na dosah. Vnitřní politická situace Pruska však znemožnila brzké sjednocení. Politická krize v rámci rozporu sněmovny a vlády v otázkách financování armády zastavila na krátkou dobu proces sjednocení. Tento rozpor ve vyšších politických kruzích byl však zažehnán, a to díky nastoupení klíčové postavy dějin Německa, zároveň hlavního iniciátora sjednocení Německa a následně vzniku Trojspolku v roce 1882 – Otto von Bismarcka.⁸ Právě Bismarck svou politickou vybaveností dokázal postavit Prusko proti Rakousku, a to díky otázce Dánska. Již v dřívějších letech bojovalo Dánsko o svá území Šlesviku a Holštýnska, podařilo se mu však obě vévodství ubránit.⁹ V letech 1863–1864 Bismarck připravil situaci tak, že Dánsko na rozdíl od předchozích let přišlo o obě vévodství díky spolupráci Pruska a Rakouska, avšak tato spolupráce znamenala pro obě velmoci následný spor. Po dobytí Šlesviku a Holštýnska došlo totiž k rozporu o vyhraná území

⁶ Hlavačka, Pečenka, s. 8.

⁷ Skřivan, s. 197.

⁸ Tamtéž, s. 209–211.

⁹ Tamtéž, s. 194.

a o dva roky později vypukla již zásadní válka mezi Rakouskem a Pruskem.¹⁰ Roku 1866 proběhla rozhodující bitva v Sadové u Hradce Králové, kde byla rakouská vojska poražena. Bismarckovy výjimečné politické schopnosti však nevyřadily Rakousko úplně, byl ujednáán mír mezi oběma velmocemi. Přesto Rakousko utrpělo velké ztráty a Prusko v čele s ministerským předsedou Otto von Bismarckem dosáhlo svého. Otázka sjednoceného Německa nebyla úplná – Německý spolek byl rozpuštěn, na místo toho byl založen Severoněmecký spolek, ve kterém dominovalo Prusko. Jihoněmecké státy spolupracující neustále s Rakouskem se přidaly na stranu Bismarcka nakonec také, a to pod podmínkou možného budoucího francouzského napadení. Otto von Bismarck tedy potřeboval vyprovokovat Francii k útoku, tento krok se mu roku 1870 podařil a tím došlo k rozpoutání prusko-francouzské války, kde Prusko bojovalo s příslibenou podporou jihoněmeckých států. Francie utrpěla porážku a Severoněmecký spolek byl s jihoněmeckými státy spojen. 18. ledna 1871 bylo vyhlášeno Německé císařství v čele s císařem Vilémem I. a jeho schopným diplomatem – německým kancléřem Otto von Bismarckem.¹¹

Z Pruska se tak stalo sjednocené Německo, které bylo ve druhé polovině 19. století jednou z rozsáhlých a vyspělých velmocí. Revolucemi, válkami a za pomoci diplomatických špiček v politických otázkách a v neposlední řadě konečným sjednocením si Německo připravilo silnou pozici pro vývoj vztahů v sedmdesátých a osmdesátých letech 19. století.

2.2 Rakousko-Uhersko

Rakousko, později Rakousko-Uhersko, hrálo v celém 19. století důležitou roli ve vývoji dějin Evropy. Ihned po uspořádání zemí na evropském kontinentu mělo ze všech tří členů budoucího Trojspolku moc největší, jeho ovlivňování vztahů mezi největšími pěti velmocemi nebylo zanedbatelné. Stejně jako každá země, také Rakousko se pokoušelo o zvýšení vlivu v Evropě a rozšíření svého území.

¹⁰ Hlavačka, Pečenka, s. 9.

¹¹ Tamtéž, s. 10–13.

Po vzniku již zmíněného Německého spolku byla habsburská monarchie vládnoucím činitelem v tomto spolku, také proto mělo v budoucích dějinách za velkého nepřítele Prusko, které se snažilo o sjednocení německých zemí pod vedením právě Pruska, avšak bez zahrnutí Rakouska jak prosazovalo „velkoněmecké“ řešení navrhované Rakouskem. V otázce soupeření Rakouska a Pruska mělo Rakousko vždy navrch. Tento fakt je spatřován v mnoha událostech první poloviny 19. století. Habsburská monarchie byla silnou také díky osobnosti, kterou byl kníže Klemens Wenzel von Metternich. Tato osoba byla klíčovou v zahraniční diplomacii země, díky ní docházelo mezi Rakouskem a dalšími velmocemi k vzájemným dohodám. To, že osoba Metternicha byla silnou, lze vidět v celém období tzv. metternichovského systému, tedy doby od Vídeňského kongresu až do revolučního roku 1848, který byl plný změn a který již úplně neodpovídal předchozím „metternichovským“ létům.¹² Do padesátých let 19. století bylo prioritní snahou dvou největších velmocí Ruska a Velké Británie získání spolupráce s „prostřední“, k poměru obou velkým států, malou velmocí, tedy s Rakouskem. Stalo se nástrojem pro udržení jedné nebo druhé velmoci v určitých mezích. V roce 1815 bylo Rakousko jedním ze dvou zakládajících států Svaté aliance,¹³ v roce 1820 jeden ze tří států opavského protokolu.¹⁴ V první polovině a začátkem druhé poloviny 19. století lze tedy vidět rakouskou orientaci na Rusko, které bylo klíčovou velmocí v otázkách vztahů Rakouska a Itálie či Rakouska a Uher.

Pro vývoj Rakouska do událostí před vznikem Dvojspolku, posléze Trojspolku jsou důležité tři momenty – otázka italská, pruská a uherská. Na Apeninském poloostrově před vznikem sjednocené Itálie převládal mocenský vliv Rakouska. Jeho hlavní úloha, udržet svou moc v této oblasti, nebyla jednoduchá. V průběhu celého století stoupala snaha italských států o jeden sjednocený stát stále více, habsburská monarchie všem italským pokusům o vymanění se z její moci však odolávala. Ve dvacátých letech došlo na Apeninském poloostrově poprvé k zaútočení proti Habsburkům, Rakousko si však i bez nabídnuté pomoci Ruska poradilo.¹⁵ Další pokusy, odehrávající se v revolučních letech 1848 a 1849, byly také neúspěšné, avšak padesátá léta byla pro habsburskou monarchii koncem její převahy. Rakousko v té době ztratilo

¹² Skřivan, s. 171, 193.

¹³ Tamtéž, s. 171.

¹⁴ Tamtéž, s. 177.

¹⁵ Tamtéž, s. 178.

mocenský vliv nad většinou poloostrova, jediné co nadále ovládalo, bylo Benátsko, které mu však po jeho velké porážce s Pruskem bylo odebráno.¹⁶

Výše zmíněná pomoc Ruska byla nutná v otázkách Uher. Ty byly jako například České země součástí Rakouska. Rok po nástupu císaře Františka Josefa I., klíčové postavy v budoucích letech, právě tak pro průběh vytváření dvojspolkové a trojspolkové smlouvy, tedy v roce 1849 došlo v Uhrách k revoluci, která vedla k nezávislosti státu. Jednalo se ovšem o nezávislost trvající pouze několik měsíců – ostatní velmoci byly silně znepokojeni tímto odtržením od Rakouska, musela tak být v Evropě řešena otázka znovu připojení Uher. Jediné Rusko však bylo schopno pomoci. Došlo tak za pomoci právě Ruska k bojům, a tím k násilnému připojení Uher zpět k Rakousku.¹⁷ Otázka Rakouska a Uherska, ještě jako jednotlivých států byla řešena také v pozdějších letech, avšak v tomto případě se jednalo o klíčový moment budoucí velmoci. Rakousko-uherským vyrovnáním došlo v roce 1867 ke vzniku Rakouska-Uherska jako jednotného státu. Tohoto spojení bylo dosaženo právě ve chvíli, kdy bylo Rakousko poraženo Pruskem a jeho moc oslabena. Vyrovnání znamenalo přesněji rozdělení na „*dva státní celky: Království a země říšské radě zastoupené a Uherské království, které byly běžně nazývány Předlitavsko a Zalitavsko*“.¹⁸ Nové uspořádání dvou státních útvarů, které vystupovaly jednotně a měly některé orgány, jako například panovníka a zásadní odvětví politiky, stejné, vedlo k obnovení sil oslabené velmoci prusko-rakouskou válkou.¹⁹

Rakousko v průběhu celé první poloviny 19. století patřilo k silným státům Evropy. Přestože Prusko bylo součástí pěti velmocí, nikdy nemělo tak velkou diplomatickou sílu jako právě Rakousko. Tento fakt byl však ve vývoji evropských dějin vyvrácen, když došlo k již zmíněné prusko-rakouské válce, ve které Rakousko utrpělo od Pruska velkou porážku, kvůli které ztratilo svůj vliv nejsilnější z územně menších velmocí v Evropě. Sjednocením Německa a porážkou silného Rakouska došlo k nejvýznamnější změně v uspořádání Evropy po roce 1815.²⁰ Úloha nově vzniklého Rakouska-Uherska do budoucích let tedy znamenala nabýt znovu svou moc, a stát se

¹⁶ Skřivan, s. 217.

¹⁷ Tamtéž, s. 195-196.

¹⁸ Hlavačka, Pečenka, s. 34.

¹⁹ Tamtéž, s. 34–35.

²⁰ Skřivan, s. 217.

opět konkurenceschopnou velmocí, která bude ovlivňovat mezinárodní vztahy v pokračujícím 19. století.

2.3 Itálie

Po skončení Vídeňského kongresu ještě nemohla být řeč o Itálii jako státě, jednalo se pouze o několik menších států na území apeninského poloostrova, proto byla hlavní snaha těchto zemí sjednotit se pod vedením jedné z italských dynastií do jednoho státu. Od dvacátých let 19. století až po sedmdesátá léta tohoto století se Sardinské království angažovalo jen jako spojenec jiných velmocí, vstupovalo po boku silnějších států do válek či aliancí. Prvotním zájmem byla již zmíněná jednotka, aby se sjednocená Itálie mohla stát jednou ze schopných zemí obstávši v tzv. koncertu velmocí.

Ihned po Vídeňském kongresu ovládala většinu území habsburská monarchie, kterou se italští obyvatelé snažili odstranit spolu se stávajícím absolutistickým režimem. Tento pokus o revoluci a svržení vlivu Rakouska začal již pět let po skončení Vídeňského kongresu, tedy v roce 1820. V tomto roce se však tři východní mocnosti – Rusko, Prusko, Rakousko – shodly na udržení Itálie v mezích určených Vídeňským kongresem a byl sepsán tzv. opavský protokol, který udržel habsburskou monarchii v zemi po zklidnění situace italských povstalců válečnými operacemi. Další vojenský zásah Rakouska byl nutný o rok později, a to při pokusu o národní jednotu vyvolaný Sardinským královstvím, ve kterém, jako jediném státu, vládla domácí italská dynastie. V zemi se do čela povstání proti Rakousku dostal dědic trůnu Karel Albert. Tento muž sliboval Itálii zvrát, dokonce převzal vládu po králi Viktoru Emanuelovi I., později však uprchl pod ochranu Rakušanů. Tím byl pokus o převrat v Itálii marný, po vojenském zásahu byla situace vrácena do stavu před revolucí dvacátých let.²¹ V této době habsburský vliv na apeninském poloostrově setrval.

S apeninským poloostrovem souvisela od třicátých let 19. století kromě Rakouska další země, jíž byla Francie, která se snažila po utrpené porážce při napoleonských válkách o změnu svého postavení, proto zasahovala do všech záležitostí,

²¹ Skřivan, s. 176–178.

které by ji mohly v jejím postupu zpět na výsluní v koncertu velmocí pomoci. Jedna ze snah Francie byla i snaha o vliv na území Itálie. Logicky docházelo ke střetům mezi Francií a habsburskou monarchií, tento fakt lze vidět již v roce 1832, kdy Francie obsadila část území, které nehodlala opustit do odchodu z části území náležícímu Rakousku.²²

Jako v jiných částech Evropy byl i pro Apeninský poloostrov zásadní revoluční rok 1848. Tento rok byl však neúspěšný pro italskou snahu o sjednocení stejně jako roky předchozí. Byl to však poslední neúspěch italských elit před úspěšnými lety sedmdesátými, kdy došlo nejdříve k odstranění vlivu habsburského, později s pádem francouzského císaře Napoleona III. a odchodu Francouzů z Apeninského poloostrova i k úplnému odstranění vlivu Francie. Poté byla cesta k jednotě Itálie otevřená.²³ Úspěchu sjednocení však předcházelo několik významných událostí. První z nich bylo zapojení se Sardinského království v Krymské válce – důležité boje měnící postavení jednotlivých velmocí – kde se především snažilo získat spojence pro její pokusy o odstranění Rakouska. Francie se nakonec stala podporovatelem italské politiky sjednocení. Již v roce 1858 byla podepsána spojenecká smlouva mezi Francií a Sardinským královstvím, smlouva která Francii za poskytnutou pomoc, tedy vstup Francie do války při napadení právě Sardinského království Rakouskem, slibovala část území a sňatkové výhody pro francouzskou dynastii ze strany Italů. Posledním krokem bylo vyprovokovat válku a porazit Rakousko v následujících bojích. Po konečném vypuknutí války bylo Rakousko v prvních bojích poráženo, situace se změnila po neuspokojivé představě francouzského císaře Napoleona III., v Itálii totiž vlna sjednocování propukla ve vlastenecké revoluce. Císař tak vyjednal příměří s Rakouskem a získal pro Sardinské království Lombardii. Dalším rozhodujícím krokem sjednocení bylo připojení střední Itálie, do této situace se ze Sicílie přibližoval vůdce Giuseppe Garibaldi, který se zasloužil o osvobození jižní Itálie. Tento sjednocovací proces byl zakončen setkáním Garibaldiho a krále Viktora Emanuela II. (resp. sardinské armády) v Neapolsku. Poslední události značně ovlivnila Velká Británie, která pomohla

²² Skřivan, s. 185

²³ Nálevka, V., *Koncert velmocí: mezinárodní vztahy v letech 1871–1914*, Praha 2006, s. 16.

Italům k jejich jednotnému státu především přesvědčením Francie a ostatních států, aby nevstupovaly do vnitřních záležitostí země.²⁴

V roce 1860 tak Itálie dosáhla vrcholu sjednocovacího procesu, Viktor Emanuel II. se stal králem italským.²⁵ Úplného sjednocení se Itálie dočkala až v roce 1870 konečným osvobozením Říma.²⁶ Tento rok byl pro Italské království, jako nový stát v Evropské politice, klíčovým, země se stala silným státem, který mohl začít úspěšně zasahovat do diplomatického dění druhé poloviny 19. století a konkurovat dalším pěti velmocím.

²⁴ Skřivan, s. 204–209.

²⁵ Tamtéž, s. 209.

²⁶ Nálevka, s. 16.

3 Formování Dvojspolku – cesta ke Trojspolku

Druhá polovina 19. století přinesla na evropském kontinentu mnoho změn, v šedesátých a sedmdesátých letech došlo k dotvoření nového uspořádání zemí Evropy od roku 1815, kdy probíhal Vídeňský kongres. Územními i politickými změnami prošly především Německo, Itálie a Rakousko-Uhersko (od roku 1867). Německo bylo po náročných válečných výbojích úspěšně sjednoceno na úkor Rakouska, které vidělo v Německu ihned po porážce nepřítele. K tomu, aby Rakousko opět fungovalo jako silná velmoc po jeho ponížení z roku 1866, potřebovalo zásadní změnu. Ta se odehrála ve formě rakousko-uherského vyrovnání, tím vznikl další nový státní útvar Rakousko-Uhersko. V neposlední řadě prošel změnami celý Apeninský poloostrov, kde se za pomoci ostatních velmocí podařilo odstranit uzemní roztržičnost, vytlačit vliv habsburské monarchie a založit nový jednotný stát – Italské království.

Takto ucelené státy již svou silou konkurovaly nejen sami sobě, ale také dvěma největším velmocím, Rusku a Velké Británii. Případným spojením těchto států by došlo k vytvoření vojenského útvaru resp. bloku, který by představoval mocenský základ pro vývoj v evropských dějinách. Toto spojení se nakonec v roce 1882 uskutečnilo, a to vytvořením trojspolkové aliance. Vzniku Trojspolku však předcházelo několik událostí, které byly pro politiku a mocenské vztahy mezi jednotlivými velmocemi zásadní.

3.1 Vznik a neúspěch Spolku tří císařů

Vztahy v Evropě v sedmdesátých letech 19. století ovlivnila především prusko-francouzská válka, dále pak otázka krize na Balkánském poloostrově. Po porážce Francie roku 1871 se nově ustavené Německo stalo nejen jednotným státem, nýbrž státem s velkým mocenským postavením, naopak Francie byla oslabena. Musela Německu zaplatit válečnou náhradu, postoupit území Alsaska a Lotrinska a platit náklady přítomné německé okupační armády.²⁷ Také proto se německý kancléř Otto

²⁷ Bauer, F., *Bismarck v mezinárodní politice po prusko-francouzské válce (1871–1890)*, Praha 2001, s. 17

von Bismarck obával francouzského pokusu o spojení s jinou velmocí kvůli její vojenské, ale i politické slabosti, a následné odplaty Německu. Pro Francii byla totiž ztráta Alsaska a Lotrinska neodpuštělným činem. Bismarckova obava z protiněmecké koalice nebyla nerealistická – možné francouzské spojení s Rakousko-Uherskem za tamní vlády protiněmeckého hraběte Karla Sigmunda Hohenwarta, který se po názorovém vzoru konzervativců nehodlal smířit s porážkou Rakouska v prusko-rakouské válce, bylo však opuštěno po nesouhlasu politických elit v zemi, tím byla Hohenwartova vláda svržena a nastoupila vláda proněmeckého rázu v čele s knížetem Adolfem Auerspergem. Za jeho vlády se stal po Fridrichu Ferdinandu Beustovi ministrem zahraničí Gyula Andrássy, který prosazoval spojení s Německem či Velkou Británií na úkor Ruska.²⁸ Ještě mezi prusko-rakouskou a prusko-francouzskou válkou již zmíněný Beust projednával spojení s Francií, ale již po skončení války v roce 1871 došlo k usmíření Německa a Rakouska-Uherska, kdy byl hlavní poválečný záměr německého kancléře zlepšit nepřátelské vztahy právě s Rakouskem. Ministr Beust na základě usmíření obou velmocí vypracoval základy nové rakousko-uherské zahraniční orientace. Tento fakt byl potvrzen právě v roce 1871 kdy se sešel německý císař Vilém I. a rakousko-uherský císař František Josef I., aby „*demonstrovali, že nepřátelství mezi Berlínem a Vídní má být považováno za uzavřenou a překonanou epizodu*“.²⁹

V politice Otto von Bismarcka však nefigurovalo jen usmíření s Rakousko-Uherskem. Zásadní pro německou politiku byly i přátelské vztahy s Ruskem. Spolčení těchto tří konzervativních mocností znamenalo pro Bismarcka udržení rovnováhy v Evropě, zároveň udržení stability ve sjednoceném Německu. Myšlenka o vytvoření Spolku tří císařů byla jednodušší než její realizace. Mezi Rakouskem a Ruskem panovalo napětí v otázce Balkánského poloostrova. Rusko využilo oslabené Francie po roce 1871 a snažilo se zbavit článků pařížské mírové smlouvy po krymské válce v roce 1856, které se týkaly Černého moře. Petrohrad se tedy snažil expandovat do černomořské oblasti a na Balkán. Rakousko-Uhersko po ztrátě vlivu v Itálii a Německu zaměřilo své politické cíle na stejnou oblast jako Rusko – na Balkánský poloostrov.³⁰ Problém soupeření Rakouska-Uherska s Ruskem musel Bismarck řešit v průběhu let

²⁸ Nálečka, s. 23

²⁹ Hlavačka, Pečenka, s. 29

³⁰ Bauer, s. 18

1872–1873, kdy byla realizace Spolku tří císařů aktuální. Nejprve chtěl rakouský ministr zahraničí Andrásy přetvořit Bismarckovu myšlenku spolku tří mocností v protiruský spolek, chtěl s německou podporou převahu nad Balkánským poloostrovem. Rozepře Německa s Ruskem však nebyly Bismarckovy cíle, proto přesvědčil Andrásyho, že Rusko proti Rakousku nemá agresivní záměry, a tak roku 1872 uzavřel hrabě Andrásy a ruský kancléř Gorčakov tzv. gentlemenskou dohodu o udržení klidu na Balkánském poloostrově,³¹ která byla dojednána při již zmíněné schůzce tří císařů konající se ve dnech 3.–11. září 1872. Kromě gentlemenské dohody, tedy dohody uzavřené pouze v ústní formě,³² o klidu na Balkáně mezi dvěma ministry zahraničí však nebyla v tomto roce smluvena a podepsána žádná smlouva. Bismarck se při této příležitosti snažil o udání směru možného spolku proti Francii, Rusko si však takovouto podobu spolupráce nepředstavovalo, a proto byl význam schůzky tří císařů nakonec definován pouze jako „*demonstrace jejich politického sblížení*“³³ bez vytvoření jakékoliv smlouvy či paktu. Spolek tří císařů se zrodil z iniciativy Ruska, které v roce 1873 nabídlo Německu obrannou vojenskou dohodu. Dne 6. května 1873 navštívil německý císař Vilém I. Petrohrad a dohodu podepsal.³⁴ Jednání se účastnil také kancléř Bismarck, který do jednání zasáhl v podobě nutnosti rozšíření dohody i o Rakousko-Uhersko. V květnu 1873 v Petrohradě obě velmoci, jak Rusko, tak Německo, podepsaly smlouvu „*o vzájemné vojenské pomoci*“,³⁵ to ve skutečnosti znamenalo, že pokud bude jedna z velmocí napadena, dostane se jí vojenské pomoci druhé země. Po uzavření této dohody navštívil ruský car Alexandr II. Rakousko, kde se snažil o rozšíření smlouvy. Rakouský císař František Josef I. však vojenskou dohodu odmítl, šlo mu spíše o spolupráci mezi Rakouskem a Ruskem v mocenských sporech, aby jejich odlišné názory neporušily již těžce udržitelný mír v Evropě. V případě těchto dvou mocností jde tedy o politickou smlouvu, tzv. Schönbrunnskou smlouvu, která byla uzavřena 6. června 1873. O vojenskou dohodu mělo jít až při případné agresi proti jedné z velmocí. Dne 23. října téhož roku podepsal Schönbrunnskou smlouvu i německý císař Vilém I.³⁶ Rok 1873 přispěl do dějin 19. století jako spojení tří východních velmocí,

³¹ Hlavačka, Pečenka, s. 29, 37.

³² Veselý, Z. *Smlouvy, pakty, dohody*. Praha 2006, s. 79.

³³ Nálevka, s. 25.

³⁴ Bauer, s. 19.

³⁵ Nálevka, s. 26.

³⁶ Tamtéž.

kteře si slíbily záruky obrany a míru. Tyto záruky však nemohly vydržet věčně, již brzy došlo k událostem, které Spolek tří císařů ohrozily, později dokonce ukončily.

Každá z velmocí vstupovala do Spolku tří císařů s jiným zájmem. Rusko i Rakousko vzájemně bojovaly proti těsným kontaktům druhé země s Berlínem,³⁷ samotné Rusko však chtělo podporu její politiky proti Velké Británii, se kterou mělo mocenské problémy v mimoevropské oblasti, Rakousko využívalo Spolek tří císařů jako nový základ rakouské zahraniční politiky, protože došlo ke zhoršení diplomatických vztahů s Británií, Německo usilovalo o upevnění pozice sjednoceného státu, dále pro spokojenost Německa Spolek zabránil sblížení Ruska a Francie.³⁸ Nejen tyto okolnosti ohrozily životnost Spolku tří císařů, jednalo se spíše o dvě klíčové události. První z nich, německo-francouzská krize, Spolek tří císařů ohrozila, druhá, východní krize, však spolupráci tří císařů z roku 1873 ukončila.

Ve Francii došlo velice rychle k zotavení se z války ukončené roku 1871, již dva roky poté splatila všechny válečné reparace, a Německo tak muselo opustit francouzské území.³⁹ Německo-francouzská krize začala vydáním tzv. pastýřského listu biskupa z Nancy, který požadoval navrácení Alsaska a Lotrinska Francii.⁴⁰ S problémem francouzského biskupa je nutno zmínit politiku kancléře Bismarcka v Německu. Bismarckova politika zahrnovala ostrý boj proti katolické církvi, tato politika, nazývána „*Kulturkampf*“,⁴¹ vyvolala silný odpor, a to nejen ve zmíněné Francii. Ovšem Francie využila silného církevního odporu německé politiky a roku 1874 apelovala na ostatní velmoci dopisy, ve kterých prosila o případnou ochranu před Německem. Pro kancléřovo znepokojení však velmoci začaly podporovat Francii, dokonce Velká Británie s Ruskem zaujímaly společný názor, že Francie by neměla být neustále poraženou, ale musí jí být dán prostor pro obnovu politické síly. Zásadní problém se tedy vyskytl v postoji Ruska k Německu. V době kdy krize v roce 1875 ustupovala, využil ruský kancléř Gorčakov v ruský, ale i vlastní prospěch Bismarckův neúspěch v prosazení protikatolické politiky a zároveň neúspěch ve snaze izolovat Francii od ostatních velmocí. Gorčakov prohlásil, že až zásah ruské delegace odvrátil útok

³⁷ Hlavačka, Pečenka, s. 31.

³⁸ Skřivan, s. 221.

³⁹ Hlavačka, Pečenka, s. 31.

⁴⁰ Skřivan, s. 221.

⁴¹ Hlavačka, Pečenka, s. 31.

Německa do Francie. Ze situace v letech 1874–1875 bylo však jasné, že žádná válka vypuknout nemohla, Francie byla až příliš slabá, a i přes sympatizování ostatních velmocí by spojení nezískala. Otto von Bismarck o válce s Francií podle většiny historiků také nikdy neuvažoval. Prohlášení kancléře Gorčakova Bismarck nikdy neodpustil, zároveň díky ruskému postoji v roce 1874 k Francii došlo k narušení přátelství a dobrých vztahů mezi německou a ruskou spoluprací ve Spolku tří císařů.⁴² Tato francouzsko-německá událost však Spolek tří císařů neukončila, Německo neustále zastávalo stejnou zahraniční politiku, tedy společenství tří velmocí, osudným se Spolku stala až mezinárodní krize probíhající na Balkánském poloostrově.

Díky Spolku tří císařů byl vztah mezi Ruskem a Rakousko-Uherskem klidný, vzájemná gentlemanská dohoda a dodržování politické dohody z roku 1873 udržovaly obě mocnosti ve vzájemném příměří. Kvůli poměrům na Balkáně se však situace ve východní otázce změnila a tím rozpoutala znepřátelení obou velmocí. Východní krizi ovlivnilo či započalo několik činitelů. Jedním z nich byl problém oslabené Osmanské říše, kde panovala ekonomická krize. Turecko tak muselo několikrát žádat o finanční půjčky, a to od Anglie a Francie. Tím však tyto dvě mocnosti mohly vstupovat do osmanské politiky a dalších vnitřních věcí země. Po roce 1871 však Francie kvůli válce s Pruskem nemohla dále pokračovat v půjčkách a vliv na Balkánském poloostrově ztratila. Její místo obsadilo Rusko. To se stavělo do role ochránce „*balkánských Slovanů*“,⁴³ tím tedy jeho zaměření ústilo proti Turecku.⁴⁴ Kromě Ruska mělo své zájmy na Balkáně také Rakousko-Uhersko. Balkánský poloostrov byl jedinou možnou zájmovou sférou monarchie po jejím vytlačení z italského a německého prostoru. Rakousko však nemělo zájem o úplné ukončení turecké nadvlády, protože již od doby kancléře Metternicha panoval názor o zničení habsburské monarchie možnými novými balkánskými státy, které by již nebyly pod nadvládou Turecka.⁴⁵ Na Balkánském poloostrově se tedy střetávaly kromě jiných také dvě velmoci patřící do Spolku tří císařů a jejich rozepře mohly ohrozit samotnou existenci Spolku.

⁴² Hlavačka, Pečenka, s. 31–32.

⁴³ Bauer, s. 19.

⁴⁴ Tamtéž, s. 19–20.

⁴⁵ Hlavačka, Pečenka s. 38.

Východní krize začala v červenci 1875, kdy vypuklo v Hercegovině povstání. To se rozšířilo během několika měsíců i do Srbska a Černé hory. Povstání bylo namířeno proti turecké správě. Konflikty mezi povstalci a Tureckem neustále přetrvávaly i přes apel Německa, Ruska a Rakouska-Uherska na uzavření smíru. V roce 1876 byla nakonec svolána schůzka Spolku tří císařů, kde bylo v tzv. Berlínském memorandu sepsáno několik požadavků na Turky včetně možného zásahu velmocí v případě ignorace úsilí států o zlepšení situace.⁴⁶ I přes další nátlak všech velmocí (posléze i Velké Británie, která dříve zastávala koncepci nezasahování do tureckých záležitostí, aby nedošlo díky Turecku k posílení vlivu Ruska⁴⁷) se nepodařilo situaci s Turky uklidnit a po nátlaku ruského veřejného mínění a nezměněném postoji Turecka, vypukla v roce 1877 rusko-turecká válka. Důležitým bodem pro následný rozpad Spolku tří císařů bylo sepsání politické dohody ještě před vypuknutí války, a to mezi ruským kancléřem Gorčakovem a rakouským ministrem zahraničí Andrássem, byla to „*tzv. budapešťská konvence z ledna a března 1877 vymezovala diplomatický a vojenský postup dvou na Balkáně nejvíce zainteresovaných mocností pro případ rusko-turecké války*“.⁴⁸ V praxi tato konvence znamenala neutralitu Rakouska-Uherska v případě rusko-turecké války, Rusko slíbilo Rakousku v případě výhry možnost okupace Bosny a Hercegoviny a dále pak, že Rusko nepřipustí vytvoření velkého slovanského státu na území Balkánského poloostrova.⁴⁹ Po konci války v roce 1878, kdy byl uzavřen mír ve městě San Stefano, však došlo k hrubému porušení budapešťské konvence, všechny evropské velmoci byly s výsledky mírového jednání mezi Ruskem a Tureckem znepokojeny. Proto byl vytvořen mezinárodní kongres, který by otázku o konci východní krize řešil. Kongres se konal v Berlíně, hostitelem byl Otto von Bismarck. Celý měsíc, od 13. června do 13. července 1878, byly projednávány územní přesuny jednotlivých zemí Balkánského poloostrova. Konečně 13. července byl podepsán všemi zástupci zemí závěrečný traktát, který určil konečné postavení zemí. Nejhůře po Berlínském kongresu dopadlo Rusko, které v čele se svým carem Alexandrem II. zastávalo názor, že „*koalice evropských mocností vedená Bismarckem připravila Rusko o plody jeho těžce vybojovaného vítězství ve válce s Tureckem*“.⁵⁰

⁴⁶ Nálečka, s. 32–33.

⁴⁷ Tamtéž, s. 31.

⁴⁸ Hlavačka, Pečenka, s. 39.

⁴⁹ Tamtéž.

⁵⁰ Nálečka, s. 48.

Porušení konvence z roku 1877 Ruskem a jeho nároky na území na Balkánském poloostrově před uskutečněním Berlínského kongresu ukončily přátelské vztahy mezi Rakouskem a Ruskem, Spolek tří císařů byl po Sanstefanském míru minulostí. Rusko také vyčítalo Německu jeho minimální podporu při Berlínském kongresu. Tento fakt ovlivnil následující léta při rozhodování se Bismarcka o dalším zahraničněpolitickém postupu.

3.2 Dvojspolek a obnova Spolku tří císařů

Po skončení Berlínského kongresu byl viditelný jasný odklon Ruska od zemí Německa a Rakouska-Uherska. Rusko se cítilo ukřivděno a vyčítalo Bismarckovi, že právě díky němu bylo umožněno Rakousku-Uhersku a také Velké Británii připravit Rusko o zisky z rusko-turecké války. Naopak Rakousko bylo po válce spokojeno, v létě roku 1878 překročilo hranici Bosny a Hercegoviny k pokusu o jejich okupaci, která mu byla přiřknuta během Berlínského kongresu. Po krvavých bojích byla uznána okupační správa na oběma tureckými provinciemi, avšak Andrassy se klonil spíše k přátelskému vztahu k Turecku do budoucích dob, proto byla sepsána konvence o „*uznání sultánovy svrchovanosti nad Bosnou a Hercegovinou*“.⁵¹ Rakousko si tedy nechalo otevřený prostor pro okupaci toho, co mu byla přiřčeno na kongresu, zároveň dalo najevo Turkům svou náklonnost a možnost spojení proti Rusku.⁵² Německo v době po Berlínském kongresu vedlo politiku neutrality v otázkách Balkánského poloostrova.

Dvojspolek, tedy spojení Německa a Rakouska-Uherska, byl výsledkem především špatných vztahů Německa s Ruskem vzniklých již v průběhu Berlínského kongresu. Bismarck uvážil všechny možnosti spojení s různými velmocemi, nakonec shledal Rakousko jako důležitého spojence a zároveň tímto rozhodnutím určil základ německé zahraniční politiky do budoucích let.

Kromě nařčení Bismarcka z protiruské politiky a za nevděk německého kancléře za ruské stanovisko při prusko-francouzské válce byly nepřátelské vztahy viditelné i

⁵¹ Šusta J., *Světová politika v letech 1871–1914*, Praha 1925, s. 33.

⁵² Tamtéž, s. 32–34.

mezi kancléři obou zemí. Neustálé osočování Gorčakova a Bismarcka v otázkách výsledků Berlínského kongresu vyústilo tzv. novinovou válku roku 1879, kdy Gorčakov „obvinil Německo a Rakousko-Uhersko z rozbití Spolku tří císařů“.⁵³ Další zhoršení vztahů způsobovala hospodářsko-politická situace mezi oběma zeměmi, kdy německá vláda omezila dovoz potravin z Východu kvůli morové epidemii. Rusku však připadala opatření příliš – brala je jako namířené proti ruskému exportu.⁵⁴ Poslední ranou do rusko-německého přátelství bylo rozhodnutí cara Alexandra II. nepřijet na plánovanou návštěvu do Berlína za svým strýcem císařem Vilémem I., v srpnu 1879 německý císař dokonce obdržel dopis s vyčítavým obsahem o postoji Německa k Rusku a možnému odvrácení ruské zahraniční politiky od Německa. Tyto všechny události utvrdily německé politiky v hledání jiného spojence, podle Bismarcka „na Rusko již není žádného spolehnutí a že je tudíž nutno hledat za ně náhradu“.⁵⁵ Spolehnutím mohl Bismarck také myslet ruské stanovisko při německo-francouzské krizi, kdy s Velkou Británií podpořilo stabilizaci Francie než její opětovnou prohru v možné budoucí válce. Byl to moment, kdy Bismarck zaregistroval ochlazení vztahů mezi Německem a Ruskem v ještě existujícím Spolku tří císařů. Obrácení německé politiky k Rakousku-Uhersku mělo v Bismarckově politice svou podstatu. Nemohl nechat Německo samotné, protože neustále zde byla Bismarckova obava z Francie, která toužila po odplatě za rok 1871, dále pak nepřátelské vztahy s Ruskem – Bismarck by musel bojovat na dvou frontách, a to by bylo pro Německo zničující. Proto byl nutný spojenec, kterým mělo být Rakousko-Uhersko, důležitý je také fakt, že i přes trvajícím rusko-německé ochlazení vztahů Bismarck neustále chtěl budoucí spolupráci s Ruskem.⁵⁶ Německo chtělo Rakousko-Uhersko jako spojence také díky obavě z něj samého. Rakousko, kdyby nebylo spojencem Německa, mohlo přistoupit ke spojení s Francií a Ruskem proti Německu, tímto by byla obnovena tzv. Kounicova koalice z období Marie Terezie, které se Bismarck velice obával.⁵⁷

Po určení nového směru německé zahraniční politiky zaměřené na Rakousko-Uhersko, začal Bismarck s intenzivním diplomatickým jednáním s rakouským ministrem zahraničí Andrássem. Zároveň se ale snažil přesvědčit svého císaře Viléma I.

⁵³ Hlavačka, Pečenka, s. 58.

⁵⁴ Bauer, s. 48.

⁵⁵ Tamtéž, s. 54.

⁵⁶ Hlavačka, Pečenka, s. 58.

⁵⁷ Bauer, s. 60.

k Bismarckovu stanovisku o vhodnosti spojení právě s Rakouskem, protože císař se naopak snažil o udržení přátelských vztahů s Ruskem. Po obdržení dopisu se rakouský císař s ruským carem sešli a společně potvrdili rusko-německé přátelství. Ovšem pro Bismarcka znamenal carský dopis naopak pohnutku pro rychlejší spolupráci v jednání o budoucím Dvojspolku mezi Německem a Rakouskem.⁵⁸ První jednání se uskutečnilo 28. srpna 1879 v lázních Bad Gastein. Andrassy doufal, že mu spojení s Německem přinese „*správné postavení v Evropě a volnou ruku v Orientu*“.⁵⁹ Toto samozřejmě nebyl Bismarckův záměr, Německo na případné válce s Ruskem kvůli problematice balkánské otázky nemělo žádné zisky, naopak byla nežádoucí. Bismarckův záměr byl spíše obranný ráz spolku „*jež měl obnoviti někdejší středoevropský blok*“.⁶⁰ Je tedy evidentní, že oba zástupci zemí chtěli uzavření německo-rakouského spolku, charakter smlouvy měl být ale podle každého jiný. Bismarck usiloval o všeobecné defenzivní alianci, která by byla namířena proti jakémukoliv útočníkovi (v tomto ohledu šlo Bismarckovi především o Francii), Andrassy se naopak snažil o namíření dvojspolkové aliance proti Rusku, to byl hlavní rakouský nepřítel. Hlavní problém v uzavření Dvojspolku tedy pramenil v rozdílném pohledu na Rusko. U Bismarckovy představy Dvojspolku bylo bráno Rusko jako možný budoucí spojenec, Dvojspolek měl být jako zastrašení Ruska a pobídnutí ho k obnově Spolku tří císařů. Naopak Andrassy skoncoval se Spolkem tří císařů již po rusko-turecké válce a o možné spojení s Ruskem nestál. První schůzka o projednání spojenecké smlouvy tedy nebyla úspěšná.⁶¹ Další jednání se konalo ve městě Schönbrunn a Bismarck zde nakonec přistoupil na namíření smlouvy pouze proti Rusku. Ve smlouvě byla ustanovena vzájemná pomoc při napadení jedné či druhé velmoci Ruskem, dále neuzavírat mír jinak než společně a pokud by útočníkem nebylo Rusko, jedna či druhá země přislíbila neutralitu, a až při vstoupení do konfliktu Ruska by jedna či druhá velmoc musela zasáhnout také vojensky.⁶²

V roce 1879 však nastal problém ve spojení dohodnutém kancléřem Bismarckem a ministrem Andrassym. Bismarck musel totiž přistoupit na Andrassyho podmínky i přesto, že Vilém I. nesouhlasil. Bismarckův zájem na Dvojspolku byl

⁵⁸ Bauer, s. 56–57.

⁵⁹ Šusta, s. 39.

⁶⁰ Tamtéž.

⁶¹ Hlavačka, Pečenka, s. 60–61.

⁶² Nálevka, s. 51.

enormní a rychlé jednání bylo zapříčiněné ohlášenou Andrásyho demisí z úřadu rakouského ministra zahraničí. Následníci Andrásyho byli spíše proruského rázu, proto se Bismarck bál dlouhého rozmyšlení nad dvojspolkovou smlouvou. Rakousko totiž nemohlo zůstat bez spojence, a pokud by se nepřipojilo k Německu, nová vláda by mohla politiku obrátit k Francii a posléze Rusku. Právě i těmito argumenty se snažil Bismarck přesvědčit německého císaře Viléma I. k souhlasu a následnému podpisu spojenecké smlouvy.⁶³ Německý císař se protiruskému míření smlouvy bránil, se smlouvou nesouhlasil. Bismarck si za spojeneckou smlouvou s Rakouskem ambiciózně stál, proto po neprolomení císařova souhlasu dal Bismarck Vilémovi I. jasné ultimátum. Na schůzce 3. října 1879 dal Bismarck císařovi šibeniční termín pro souhlas se smlouvou do dvou dnů, jinak kancléř podá demisi. Zde se projevila potřeba kancléřovi politiky v Německu a císař byl ochoten smlouvu osouhlasit. „7. října byla ve vídeňském hotelu Imperial podepsána smlouva o Dvojspolku.“⁶⁴ Smlouva byla podepsána německým velvyslancem Reusem a rakousko-uherským ministrem zahraničí Andrásyem. Ten hned druhý den podal demisi – na jeho místo nastoupil nový ministr baron Heinrich Heymerle. Císař smlouvu ratifikoval 16. října 1879. Jednalo se o tajnou dohodu, složenou z pěti článků. Klíčové z nich byly první dva (obsah viz výše). Třetí článek pojednával o uzavření aliance na dobu pěti let, po uplynutí lhůty její prodloužení automaticky o další tři roky. Další článek hovořil o jejím utajení a poslední o nutné ratifikaci císařem.⁶⁵

V uzavření Dvojspolku se ukázala Bismarckova diplomatická schopnost. Dvojspolek znamenal pro každého ze spojenců jiný význam – Rakousko bylo zajištěno proti agresí Ruska, pro Německo znamenal Dvojspolek zabránění spojení velmocí proti Německu.⁶⁶ Bismarck již při uzavírání Dvojspolku, i přes načas nepřátelské vztahy s Ruskem, zamýšlel ruskou pozici ve spojenecké smlouvě. Ihned po podepsání dvojspolkové smlouvy se tedy Bismarckova politika obrátila směrem k obnovení Spolku tří císařů.⁶⁷ Spojenecký svazek Německa a Rakouska-Uherska tedy pro Bismarcka znamenal izolaci Ruska, a tím základ pro připojení třetí východní mocnosti.

⁶³ Bauer, s. 60–61.

⁶⁴ Tamtéž, s. 62.

⁶⁵ Hlavačka, Pečenka, s. 65–66.

⁶⁶ Nálečka, s. 52.

⁶⁷ Šusta, s. 49–50.

To, o co Bismarck usiloval, se také podařilo. Německý císař Vilém I. informoval svého synovce Alexandra II. o nově vzniklé alianci. Car si v případě síly Dvojspolku plně uvědomoval ruskou izolaci a slabost mezi ostatními velmocemi, proto v dopisu strýci Vilémovi odepsal, že by se rád připojil k Německu a Rakousku, a tak opět sblížil tři evropské císaře. Překážka v obnovení Spolku tří císařů však vyvstávala v postoji Rakouska, které logicky nemělo žádný zájem na připojení se Ruska. Bismarck se však plánu o znovu spojení tří východních velmocí nechtěl vzdát, proto se ujal vážných diplomatických jednání s rakouským ministrem zahraničí Heymerlem. Jednání ze září 1880 nebyla velmi úspěšná, obnova Spolku tří císařů se nekonala, avšak ústupky na ruských i rakouských stranách byly zaznamenány. Rakousko přistoupilo na návrh Ruska sjednotit Bulharsko a Východní Rumelii, jako náhradu Heymerle očekával možnost expanze do Srbska a Rumunska. V květnu 1880 byla Rakousku přislíbena Německem anexe Bosny a Hercegoviny, dále bylo Rakousko opuštěno britskou podporou po vystřídání britského kabinetu liberály, kteří již Rakousko nepodpořili.⁶⁸ Situace na jaře 1880 vypadala pro obnovu Spolku tří císařů nadějně, když v Rusku došlo k zavraždění cara Alexandra II. Atentát vypadal pro Bismarcka jako zmaření celé jeho dosavadní politiky, protože nastoupil syn Alexandra II – Alexandr III. Ten znamenal pro ruskou politiku utužení režimu samoděržaví, radikální potlačování povstání a další potlačení všech započatých reforem Alexandrova otce. Proto se německý kancléř bál, že nový car na dohodu tří velmocí nepřistoupí. Bismarck se však mýlil a car Alexandr III. souhlasil s podepsáním Spolku tří císařů, protože v dohodě s Německem a Rakouskem viděl záruku míru. „Dne 18. června 1882 byla v Berlíně podepsána rakousko-rusko-německá smlouva, která své tři signatáře zavazovala k vzájemné blahovolné neutralitě, pokud by se jedna ze smluvních stran ocitla ve válečném stavu se čtvrtou velmocí.“⁶⁹ Obnovený Spolek tří císařů se od předchozího z roku 1873 lišil v typu smlouvy – nejednalo se jen o konzultační smlouvu, ale o závaznou tajnou smlouvu, uzavřenou na tři roky. Německo smlouvou získalo izolaci Francie, Rusko bylo chráněno před Velkou Británií, velmoci se dohodli na sjednocení Bulharska a Východní Rumelie. Rakousko-Uhersko získalo možnost anexe Bosny a Hercegoviny.⁷⁰ Udržení Spolku tří císařů však záviselo na různorodé situaci na Balkánském poloostrově. Spolek tří císařů mohl být úspěšný, pokud na Balkáně bude situace klidná.

⁶⁸ Hlavačka, Pečenka, s. 70–71.

⁶⁹ Nálečka, s. 57.

⁷⁰ Hlavačka, Pečenka, s. 72.

4 Vznik Trojspolku

Druhá polovina 19. století byla pro střed evropského kontinentu zásadní ve vytváření alianční politiky, kterou dominantně ovlivňoval německý kancléř Otto von Bismarck. Jako přední politik se podílel na udržení míru mezi zeměmi v Evropě, ale jako každý občan svého státu se zasazoval o největší možný prospěch pro vlastní zemi. V tomto duchu byla zformována smlouva o Dvojspolku, Spolek tří císařů a v neposlední řadě smlouva trojspolková. Trojspolek byl však založen na docela jiných událostech než dvě zmíněné aliance – ve formování Trojspolku hrála důležitou roli vnitřní i vnější politická situace Itálie, která byla jako člen Spolku ze všech tří členů nejslabší,⁷¹ dále pak sehrála důležitou roli Francie jako stát se značnou koloniální politikou.⁷² Ač se na trojspolkové smlouvě Francie nijak nepodílela, přesto vytvořila půdu pro spolčení se třemi zeměmi Itálie, Německa a Rakouska-Uherska.

Trojspolek při jeho založení nevykazoval známky silného aliančního bloku, tento fakt ovlivňoval přístup Německa a Rakouska-Uherska ke slabé Itálii, kterou obě země nebraly jako rovnocenného společníka. Opak se ale ukázal několik let po podepsání trojspolkové smlouvy, Trojspolek sehrál důležitou roli ve významných krizích ve druhé polovině osmdesátých let 19. století.

4.1 Příčiny vzniku Trojspolku

Itálie jako jedna ze tří zemí Trojspolku byla v letech po svém sjednocení, tedy od roku 1861, brána jako evropská šestá velmoc, i přes její kritickou vnitřní i vnější politickou situaci. Italské sjednocení, nazýváno jako „*risorgimento*“⁷³, bylo provedeno na stejném principu jako sjednocení Německa pod vedením Otto von Bismarcka, tedy sjednocení neprovedeno lidmi a revolucemi, kdežto jednalo se o revoluci shora, založenou na zbraních. Úspěch sjednocení Itálie však nebyl velký jako ve sjednoceném Německu. Země byla sjednocenou jen v rovině politické, nikoli v rovině sociální či ekonomické. Proto byla po dokončení sjednocení velmi slabým státem s velkými

⁷¹ Hlavačka, Pečenka, s. 80

⁷² Nálevka, s. 67.

⁷³ Hlavačka, Pečenka, s. 78

sociální problémy mezi lidmi, nerozvíjícím se průmyslem a špatnou ekonomickou situací. V politických kruzích byla Itálie okolními státy brána s rezervou, vládlo zde několik skupin politiků, kterým nešlo o programy jejich politických stran, nýbrž o osobní prestiž a moc, proto se v Itálii velkou rychlostí rozvíjela politická korupce. Itálie byla tedy velmocí spíše pouze formálně, pro okolí znamenala nespolehlivý stát s politickými a ekonomickými problémy.⁷⁴

Důležitým faktem bylo vědomí Itálie nezůstat osamocenou. Italská velmoc se ocitla v evropské izolaci, úkolem politiků tak bylo najít takového spojence, který by mohl pomoci v uplatnění italské moci ve světové politice a zároveň upevnil ideu monarchismu ve vnitřní politice. Německo bylo pro Itálii vhodným a silným spojencem, ale znamenalo spojení se i s Rakouskem, zde se objevil první problém ve vytvoření spojenecké smlouvy. Část Italů odmítala přátelství s Rakousko-Uherskem, část si uvědomovala jeho nutnost. Otázku zda se přiklonit na stranu východních mocností vyřešil vztah Itálie a Francie v problému tuniské otázky.⁷⁵

V Itálii po roce 1878 nastoupila nová levicová vláda v popředí s několika významnými politickými osobnostmi jako Agostino Depretis či Francesco Crispi, kteří prioritně nedbali na politickou prestiž státu, ale spíše jim šlo o soupeření o vlastní prestiž. Do takového rozpoložení státu zemřel král a sjednocovatel vlasti Viktor Emanuel II., nástupcem se stal syn zemřelého krále Umberto I., který nebyl silný jako jeho otec a nechal převládat moc jednotlivců jako byl Depretis či Crispi nad svou vlastní královskou mocí. Nová „*politika vlašská*“⁷⁶ neměla jasně určen budoucí politický směr, v zemi vládl po nastalých událostech chaos. První událostí, která ovlivnila vznik Trojspolku byla právě nejasná politická italská směrnice, která se přikláněla k bismarckovskému Německu do té doby, než Francie přestala být státem konzervativním a opřeným o papežskou moc. Po vítězství republikánské moci ve Francii se italská politika obrátila k hledání přátelství ve Francii. Ne všichni diplomaté byli pro přátelské vztahy s francouzskou republikou, proto se již v roce 1877 snažil již zmíněný Crispi vyjednat v Berlíně italsko-německé spojení. Bismarck však upřednostňoval vztah Berlína a Vídně, proto se musela dohodnout nejdříve Itálie

⁷⁴ Hlavačka, Pečenka, s. 78–81.

⁷⁵ Bauer, s. 79.

⁷⁶ Šusta, s. 79.

s Rakouskem. Mezi těmito dvěma velmocemi byl však zásadní problém v držení území.⁷⁷ Italské království se snažilo získat od Rakouska-Uherska území Tridenta a Terstu,⁷⁸ kde žila velká italská menšina. Na území Tridenta se vytvořilo tzv. iredentistické hnutí, které prohloubilo propast mezi Itálií a Rakousko-Uherskem.⁷⁹ Itálie se přihlásila o území patřící Rakousku po Berlínském kongresu – o Albánii, za to, že bude spojencem Rakouska. To bylo pro Vídeň naprosto nepřijatelné, dále bylo problémem hledání přátelské dohody mezi italskými politiky a Francií v době, kdy Itálie vyjednávala s Rakouskem. K tomu italská pravicová diplomaté podporovali iredentistické hnutí v Tridentu.⁸⁰ První pokus obrácení se Itálie na Berlín a Vídeň byl fakticky zásadně neúspěšný, důležitějším zvratem ve spojení těchto tří velmocí byl však spor v otázce Tuniska, který rozhodl v jakém směru bude italská zahraniční politika orientována.

Otázka Francie a Itálie na území Tuniska byla pro mezinárodní vztahy klíčovou událostí. Francie si anexí tuniského území znepřátelila Itálií a tím ji připoutala k východním mocnostem Německu a Rakousku-Uhersku. Nebyla to jen zásluha Francie, velký podíl na vzniku Trojspolku měl německý kancléř Bismarck, který se z části zapřičinil o špatné vztahy mezi Francií a Itálií.

Francouzská politická situace se během sedmdesátých let 19. století značně proměnila. V roce 1879 po porážce generála Patrice de MacMahona nastoupil na jeho místo Jules Grévy, což znamenalo změnu od předešlého konzervativního vedení generála MacMahona. V tomto ohledu se Francie úplně rozešla s Bismarckovou ideou monarchistického konzervativního státu, a tak prohloubila nepřátelství mezi Německem a Francií po prusko-francouzské válce z roku 1871. Ve Francii nastoupil jako ministerský předseda Jules Ferry, který měl velký zájem expandovat, a rozšiřovat tak francouzskou koloniální politiku. Tohoto muže v čele Francie využil Bismarck, který se snažil odvrátit pozornost Francouzů od Německa, proto otevřel tuniskou otázku.⁸¹ Zájem Francie o Tunisko byl vytvořen díky francouzské kolonii Alžírsko, která s Tuniskem sousedila. Kancléř Bismarck na Berlínském kongresu diplomaticky nabídl

⁷⁷ Šusta, s. 78–80.

⁷⁸ Bauer, s. 78.

⁷⁹ Nálečka, s. 69.

⁸⁰ Šusta, s. 80.

⁸¹ Tamtéž, s. 70–77.

Francii, ale také Itálii území Tuniska. Ve Francii brali možnou okupaci území jako kompenzaci za nevydařenou anexi Kypru, který obsadila Velká Británie. Proto bylo jasné a rychlé rozhodnutí Ferryho zabrat severoafrickou kolonii.⁸² Itálie měla o Tunisko zájem již od jejího sjednocení a to „*nejen ježto území někdejšího Karthaga bylo Sicílii tak blízké, nýbrž také proto, že v Tunisu se usadilo dosti mnoho vlašských příslušníků a mateřskou zemi svou k jeho získání podněcovali*“.⁸³ Francie se však na italské zájmy neohlížela a začala vyjednávat s tuniským bejem o možném protektorátu na území Tuniska. Ten však odmítl, proto přišlo na řadu násilí. Docházelo k bojům mezi obyvatelstvem a francouzskými okupanty, nakonec Francie ovládla toto území a protektorát byl vyhlášen.⁸⁴ Itálie se tímto aktem stala nepřitelem Francie, její kroky byli tak v zahraniční politice již plně dány. Italští diplomaté si uvědomovali nutnost spojení s východními velmocemi především díky jejich novému nepřátelskému postavení k Francii.

Po francouzské invazi do Tuniska byla cesta sblížení Itálie s Německem a Rakousko-Uherskem již jednodušší než v předchozích jednání. Při posledním jednání chtěla v roce 1880 Itálie za spojení s Rakouskem území Tridentska, kde se soustředilo iredentistické hnutí. Zájmy německého kancléře Bismarcka a rakouského ministra zahraničí Heinricha Karla von Heymerleho se ale orientovaly na obnovení Spolku tří císařů s Ruskem, proto oba muži s Itálií nijak zvlášť nevyjednávali. Naopak Itálie pro ně byla od začátku jen státem, který mohou kdykoli vojensky porazit či diplomaticky získat. V tomto roce bylo tedy důležité uvědomění si Italů, že spojení s Německem a Rakouskem mohou získat jen na základě nevytáhání území či jiných kompenzací.⁸⁵ Zmíněné jednodušší jednání tkvělo v dosazení nového italského kabinetu v čele s Depretisem, který otevřeně projevoval nutnost spojení s východními velmocemi na úkor vzdání se zisku Terstu a Tridentska.⁸⁶ Dalším významným podporovatelem spojení Itálie s dalšími dvěma velmocemi byl italský poslanec Sidney Sonnino, který veřejně hlásil nutné spojení s Rakouskem a odstranění všech příkoří, která vytváří nepřátelství. Ve své politice projevoval náklonnost také k Německu, se kterým měla

⁸² Nálevka, s. 66–67.

⁸³ Šusta, s. 77.

⁸⁴ Nálevka, s. 67.

⁸⁵ Hlavačka, Pečenka, s. 93.

⁸⁶ Tamtéž, s. 94.

Itálie společné zájmy, a to ve věci zachování míru v Evropě a izolovat Francii.⁸⁷ Itálie tedy projevila úsilí a snahu o získání spojenců a tím posílení její autority, důležitým byl však vztah jednotlivých z obou velmocí k samotné Itálii.

Otto von Bismarck jako hlavní představitel v utváření nových aliancí měl k Itálii velmi skeptický vztah. Bral ji jako nerovnocennou velmoc, která by nebyla ve spojení spolehlivým spojencem a která má mizivou vojenskou hodnotu, která je ohrožována vnitřní revoluční náladou,⁸⁸ dalším z argumentů byla nestabilní situace v Itálii díky častému střídání italských ministrů.⁸⁹ Také Itálie neměla jasno ve spojení s oběma velmocemi, ve státě se nemohly shodnout dva tábory politiků o vstoupení či nevstoupení do aliance. Situace Itálie si však vynucovala řešení formou aliance s Německem a Rakouskem, dne 8. září 1881 bylo rozhodnuto o možném pokusu vytvořit trojspolkovou alianci. Následně byl pak dne 15. června představen italský program velvyslancům obou zemí pro připojení Itálie k zemím Dvojspolku.⁹⁰

Bismarck svůj skeptický názor na Itálii později změnil, nejprve proto, že si sám uvědomil, že Itálie nezůstane osamocenou a bude muset najít některou ze zemí jako spojence. Pokud se nepřipojí k Německu a Rakousku, pak bude útočit naopak v koalici proti nim. Druhou věcí byla zásadní událost, která se stala ve vztahu s Ruskem. Koncem roku 1881 vypuklo v Bosně protirakouské povstání, ukázalo se však, že je podporováno Rusy. Ještě více k vyjednávání mezi Bismarckem a Itálií přispěl ruský generál Michail Skobelev, který při návštěvě Francie v roce 1882 prohlásil, že je nutný střet Slovanů a Germánů.⁹¹ Bismarck se tedy musel pojistit proti možnému střetnutí s Ruskem, proto dal německému velvyslanci ve Vídni Reussovi souhlas k vyjednávání mezi Rakouskem a Itálií.⁹² Tento akt znamenal pro Itálii otevřenou cestu ke spojení ze strany Německa, znakem italsko-rakouského přátelství byla na podzim roku 1881 návštěva krále Umberta I. ve Vídni. Že král očekával začátek diplomatických jednání, mohlo být zřetelné z faktu, že přijel v doprovodu ministerského předsedy Depretise a ministra

⁸⁷ Nálevka, s. 71.

⁸⁸ Šusta, s. 83–84.

⁸⁹ Afflerbach, H., *Der Dreibund. Europäische Grossmacht- und Allianzpolitik vor dem Ersten Weltkrieg*, Wien 2002, s. 75.

⁹⁰ Tamtéž, s. 55–58.

⁹¹ Skřivan, s. 227.

⁹² Nálevka, s. 71.

zahraničí Pasquale Stanislao Manciniho. Návštěva ve Vídni však byla nakonec jen čistě přátelskou mezi oběma zeměmi, o alianci či smlouvě nebylo vůbec vyjednáno.⁹³

4.1.1 Úspěšná jednání o vzniku Trojspolku – 1882

Po uklidnění situace a odstranění nepřátelských vztahů mezi Itálií a Rakousko-Uherskem začala dlouhá jednání o formě trojspolkové smlouvy. Jednání byla doprovázena několika vypjatými momenty, zvláště mezi Rakouskem a Itálií. Rakousko se mělo odvděčit Itálii za její neutralitu v případě jeho napadení Ruskem pomocí při jejím napadení Francií. Toto bylo schopno Rakousko akceptovat, dále ale Italové požadovali „*obecnou záruku územní*“,⁹⁴ s tímto však Rakušané nesouhlasili. Dále nebylo pro Německo ani Rakousko přípustné podpořit italské pozice a ambice ve Středozeří, jak italská diplomacie požadovala. Okupace Tuniska Francií nebyla zájmem ani jedné z německy mluvících velmocí, situace v Tunisku neznepokojovala ani Vídeň, ani Berlín. Jediné co mohla Itálie dostat, byl neurčitý slib, že spojenci se budou vzájemně podporovat v rámci svých zájmů.⁹⁵ Je vidět, že ještě na přelomu roků 1881 a 1882 byl pohled Rakouska, ale i Německa k italskému spolenectví neustále skeptický.

Konkrétní jednání probíhala s přestávkami po celé jaro 1882 mezi rakouským hrabětem Gustavem Kálnokym, nástupcem barona Heymerleho a italským hrabětem Robilantem. Bismarck se snažil po celou dobu jednání odstraňovat spory mezi Itálií a Rakouskem, do toho se i on snažil získat pro Německo co nejvýhodnější podmínky vyplývající z budoucí smlouvy. Šlo mu o italskou pomoc při případném napadení Německa Francií.⁹⁶ Po odstranění všech nejasností a ustanovení základních požadavků všech tří zemí byla jednání zaměřena na koncept smlouvy, tj. smlouva mezi Itálií, Německem a Rakousko-Uherskem bude defenzivní, tedy obranná.

„Dne 20. května 1882 ve dvě hodiny po obědě byla ve Vídni vyslancem knížetem Reussem, hrabětem Robilantem a ministrem zahraničí Kálnokym podepsána smlouva,

⁹³ Hlavačka, Pečenka, s. 95–96.

⁹⁴ Šusta, s. 85.

⁹⁵ Coolidge, A. C., *Origin of the Triple alliance*, New York 1917, s. 212.

⁹⁶ Šusta, s. 85.

kteřá se zakládala na přání všech přítomných...“⁹⁷ Smlouva byla komplikovanější než předchozí německo-rakouská smlouva, skládala se z osmi článků. To nebyl ale jediný rozdíl mezi Dvojspolkem a Trojspolkem. Trojspolek byl vnímán oběma státy jak Německem, tak Rakouskem spíše jednostrannou smlouvou, která přinese výhody hlavně Itálii.⁹⁸ Trojspolek nebyl v žádném případě rozšířením Dvojspolku o jednu zemi. Naopak dvojspolková smlouva měla svou vlastní účinnost a nebyla Itálii vůbec předložena.⁹⁹

4.2 Cíle a úspěchy trojspolkové smlouvy

Cílem Trojspolku bylo naplnění obsahu smlouvy, tedy samotná trojspolková smlouva uzavřená v roce 1882. Smlouva obsahovala preambuli a osm článků, v literatuře se lze dočíst i o rozdělení smlouvy na část obecnou a část zvláštní. V preambuli resp. části obecné všechny tři signatáři za své země přislubují jistotu společného míru, upevňování monarchistického principu a zachovávání sociálního a politického pořádku ve svých státech.

První článek smlouvy obsahuje slib vzájemné konzultace v politických a hospodářských otázkách a podporu v opatřeních podporujících vlastní zájmy.

Druhý článek se týká konkrétních zemí, a sice Itálie a Německa – zajišťuje pomoc Itálii v případě nečekaného napadení Francií a naopak pomoc Itálie Německu v případě jeho napadení Francií.

Třetí článek definoval tzv. „*Casus foederis*“¹⁰⁰ pro případ, že jedna nebo druhá ze smluvních stran má být napadena dvěma nebo vícero jinými mocnostmi.

Čtvrtý článek se týkal pouze třech smluvních stran, a to v kontextu nezasahování do vnitřních záležitostí jednoho smluvního partnera druhým a tím by došlo k narušení jistoty státu, v případě tohoto porušení by mohl stát zahájit proti druhému ve Trojspolku válku.

⁹⁷ Hlavačka, Pečenka, s. 98.

⁹⁸ Tamtéž, s. 97.

⁹⁹ Šusta, s. 88.

¹⁰⁰ Afflerbach, s. 88.

V případě pátého článku se jedná o předvídání vojenské přípravy pro případ války – v případě vedení společné války nemá být uzavřena smlouva o vzájemném souhlasu, mír ani klid zbraní.

Šestý článek pojednával o zachování samotného obsahu smlouvy a její samotné existence.

Sedmý článek určoval délku trvání smlouvy na pět let

Článek číslo osm obsahoval ratifikaci a podpisy všech tří zástupců velmocí.¹⁰¹

Jasný cíl, který prosazovala Itálie bylo postavení zemí k Velké Británii. Smlouva neměla být nijak orientována proti ní, naopak pokud by Británie chtěla, byla by jí tajná trojspolková smlouva předložena a dokonce měla být přizvána k přistoupení. Tento problém nebyl však zahrnut přímo ve smlouvě, protože Bismarckovi se přistoupení Británie zdálo zcela nevhodným zejména k poměrům Německa a Ruska, proto byl zmíněn v dodatečných tzv. ministerských deklaracích z 22.–28. května téhož roku, co byla uzavřena trojspolková smlouva. Přátelský postoj zemí Trojspolku byl zaznamenán v deklaracích patřících ke trojspolkové smlouvě, avšak nikoliv způsobem, který by Rusko pobuřoval, a tím způsobil Trojspolku problémy v orientaci Ruska na Francii, kvůli zrazení ruské velmoci Německem. Bismarckovi šlo především o izolaci Francie, ne o její spojení s velkou velmocí.¹⁰²

Každá ze zemí ze vzniku Trojspolku vytěžila nějaké výhody. Rakousko-Uhersko bylo jistěno proti útoku Ruska. Svazek s Itálií zajišťoval Rakousku jeho silnější postavení proti italskému iredentistickému hnutí a zároveň posiloval Německo vůči Francii. Co se týče iredenty na rakouském území, nepovedla se potlačit, jistý Ital Guglielmo Oberdan zaútočil na rakouského císaře Františka Josefa I. již několik měsíců po podpisu smlouvy.¹⁰³ Tímto aktem bylo potvrzeno nepřimknutí italského obyvatelstva s Trojspolkem a nesouhlas s podpisem smlouvy, právě iredentistické hnutí a jím nastavené vztahy mezi Římem a Vídní bylo jednou z příčin zhroucení aliance v budoucích letech.¹⁰⁴ Paradoxně právě pro Itálii byla trojspolková smlouva úspěchem, získala ze tří velmocí nejvíce. Hlavní výhodou pro Itálii bylo vysvobození z dosavadní

¹⁰¹ Afflerbach, s. 88–89.

¹⁰² Šusta, s. 87–88.

¹⁰³ Nálevka, s. 72–73.

¹⁰⁴ Bridge, F. R., *Vom Dreibund zur Völkerbund by Fritz Fellner*, The University of Chicago: 1998, s. 442.

izolace, a tak posílení jejího velmocenského postavení na základě podpory dvou velmocí Německa a Rakouska-Uherska. Po uzavření Trojspolku se Itálie stala silnější velmocí, tím si upevnila i situaci uvnitř státu. Došlo k upevnění královské moci v neprospěch republikánských proudů nastavených Italem Depretisem a inspirovaných ve Francii.¹⁰⁵ Hlavní cíl Trojspolku byl tedy naplněn – všechny tři smluvní země získaly vzájemnou podporu v mezinárodních diplomatických vztazích 19. století. Aliance vypadala navenek velice silně, i když Itálie nebyla pro Rakousko i Německo důvěryhodným a silným spojencem. I přesto znamenalo spojení tří velmocí zásadní změnu pro evropský kontinent.

4.3 Zhodnocení významu Trojspolku

Trojspolek znamenal alianci, která se spojením tří států stala silným blokem proti možným útokům jiných velmocí. Obrana proti útoku – to byl pravý záměr trojspolkové smlouvy, jejíž obsah byl však znám až po ukončení první světové války a až po rozpadu Trojspolku. Důležitým poznatkem je nebývale úspěšná diplomatická práce německého kancléře Otto von Bismarcka. Ve věcech zahraniční politiky a vytváření paktů a aliancí je nutno zmínit, že německý císař Vilém I. byl spíše v pozadí mezinárodních politických vztahů, vše ve sféře zahraniční politiky vykonával kancléř Bismarck. To, že kancléř využíval plné důvěry svého císaře, lze „vyjádřit oním nikdy, které Vilém I. připisoval na Bismarckovy žádosti o propuštění“¹⁰⁶ například právě při možné rezignaci kancléře pokud císař neverifikuje dvojspolkovou smlouvu.

Vztahy před první světovou válkou však nebyly určeny pouze Trojspolkem, ten byl zformován na základě již vzniklých vztahů před rokem 1882. Jen Trojspolek tedy neovlivňoval vztahy mezi velmocemi, taktéž Dvojspolek a Spolek tří císařů byly základem pro rozdělení Evropy do dvou mocenských bloků. Někdy bývá Trojspolek označován jako základ vzniku první světové války, aliance, která selhala jako nástroj pro udržení míru sestavená Otto von Bismarckem.¹⁰⁷ Bismarck byl však politikem realistou, jeho politika byla založena na principu přítomných událostí, každá politická

¹⁰⁵ Šusta, s. 86–87.

¹⁰⁶ Stellner, F. *Poslední německý císař*. Praha 1995, s. 15.

¹⁰⁷ Afflerbach, s. 18.

událost vytvořena Bismarckem byla vytvářena na základě aktuálních událostech, které se děly na evropském kontinentu. Proto také byly všechny smlouvy navržené Bismarckem, tedy i Dvojspolek a Trojspolek, uzavřeny na určitou dobu s možností prodloužení. Německý kancléř si byl vědom neustále se měnící politické situace.¹⁰⁸

Trojspolek byl jako obranná aliance založen velice diplomaticky. Jeho členské státy byly chráněny před všemi nepřátelskými sousedními velmocemi a podařilo se tak udržet na čas mír v Evropě. Smlouva byla nastavena tak, že se podařilo izolovat Francii díky společnému zájmu Německa s Itálií, Rusko bylo součástí Spolku tří císařů, kde bylo závazkem udržení míru mezi Rakouskem a Ruskem na Balkánském poloostrově. V případě ruského zájmu útočit by znamenalo postavit se nejen samotnému Rakousku. Zároveň trojspolková smlouva nebyla mířena proti Anglii, tudíž v době po založení Trojspolku byla mezinárodní situace v Evropě po určitá léta klidná.¹⁰⁹

¹⁰⁸ Bauer, s. 77.

¹⁰⁹ Hlavačka, Pečenka, s. 114.

5 Závěr

Vzniku Trojspolku v roce 1882 předcházelo několik významných událostí, které se odehrály během téměř celého 19. století. Ještě před spojením tří zemí – Itálie, Německa a Rakouska-Uherska došlo k posílení jejich mocenského vlivu na evropském kontinentě, následovalo těsné sblížení Německa a Rakouska-Uherska zakotvené ve dvojspolkové smlouvě a v 80. letech 19. století došlo k zcela nové alianci – Trojspolku.

V období před vznikem dvou zmíněných aliancí probíhaly pokusy o sjednocení německy mluvících zemí již mnoho let před samotným vznikem Německého císařství, zásadní roky pro sjednocovací proces však byly léta 1866, kdy porazilo svého rakouského nepřítele v otázkách vlivu v německé oblasti, a 1871, kdy vypukla francouzsko-pruská válka, která výhrou Pruska zařídila vznik Německa.

V té samé době byl Apeninský poloostrov roztříštěn na několik menších států., nejvýznamnější z nich bylo Sardinské království s vládnoucí savojskou dynastií. Všechny italské oblasti měly snahu o jednotný stát. Problémem v procesu sjednocení byl však vliv habsburské monarchie, která se nechtěla vzdát svého postavení na poloostrově, proto docházelo ke střetnutím mezi Italy a Rakušany. Snaha italského vzdoru byla úspěšná a v roce 1870 došlo k úplnému sjednocení Itálie. Vzniklo tak Italské království s vládnoucí savojskou dynastií.

Nový stát Rakousko-Uhersko vznikl v roce 1867 po tzv. rakousko-uherském vyrovnání. To bylo nutné provést pro záchranu rakouské velmoci, po válce s Pruskem v roce 1866, kdy bylo Rakousko poraženo. Po vzniku Rakouska-Uherska v roce 1867 začala země posilovat své mocenské postavení v evropském koncertu velmocí. V těchto letech upevnily velmoci obecně své mezinárodní postavení, a tak mohly postupnými kroky dojít až ke svému spojení.

Trojspolku jako alianci předcházela aliance Dvojspolku, kterou tvořily státy Německa a Rakousko-Uherska. Dvojspolková smlouva vznikla roku 1879 na základě úspěšných jednání mezi německým kancléřem Otto von Bismarckem a rakouským

ministrem zahraničí Gyulou Andrássym. Aliance byla aliancí obrannou, a i přes prvotní nesouhlas kancléře Bismarcka, byla zaměřena proti ruské velmoci, která byla pro Rakousko největším nepřítelem v otázkách vlivu na Balkánském poloostrově.

Po spojení Německa a Rakousko-Uherska začala být řešena otázka italského spojení. Itálie byla i po jejím sjednocení nejslabší velmocí v Evropě, proto potřebovala spojence pro upevnění jejího mezinárodního postavení a zároveň spojení uklidnit nestabilní vnitřní situaci. Souhlas k jednání o spojení s Německem a Rakousko-Uherskem padl po nepříznivé situaci v severní Africe resp. Tunisku, kde Francie vytvořila protektorát i přes územní zájem Italů. Nepřátelství s Francií měla Itálie společné s Německem. To se bálo její odplaty za prusko-francouzskou válku z roku 1871, proto bylo německým zájmem izolovat Francii. Před spojením všech tří zemí v budoucí Trojspolek však nastal problém ve vztahu mezi Rakousko-Uherskem a Itálií, který byl nepřátelský kvůli rakouskému držení dvou území na italské půdě, kde žila početná italská menšina. Díky této situaci docházelo v Itálii k nenávisti Rakouska. Po vyřešení tuniské otázky, tedy obsazení území Francií, však bylo pro Itálii důležitější spojení s dvěma silnými velmocemi, než řešení územní otázky s Rakouskem. Proto byl v roce 1882 vytvořen tzv. Trojspolek, a to na základě podpisu německého knížete Reusse, italského hraběte Robilanta a rakouského ministra zahraničí Kálnokyho.

Dvojspolek a Trojspolek byly obrannými aliancemi, ovšem nijak na sebe nenavazovaly. Trojspolek tedy nebyl rozšířením Dvojspolku o jednu zemi, či přidání se Itálie k již existujícímu paktu. Šlo o samostatnou alianci, která měla sloužit k obraně a posílení třech spojeneckých zemí v případě napadení jiné velmoci. V případě Dvojspolku šlo o namíření proti Rusku, Trojspolek byl v tomto ohledu obecnějšího rázu. Spojením tří evropských velmocí tak došlo k vytvoření jednoho ze dvou mocenských bloků, který fungoval až do roku 1914, kdy vypukla první světová válka.

6 Seznam použité literatury

AFFLERBACH, Holger. *Der Dreibund: europäische Grossmacht- und Allianzpolitik vor dem Ersten Weltkrieg*. Wien : Böhlau, 2002. 983 s. ISBN 32-059-9399-3.

BAUER, František; KUČERA, Martin. *Bismarck v mezinárodní politice po prusko-francouzské válce, 1871-1890: německá, rakousko-uherská a italská zahraniční politika před první světovou válkou*. 1. vyd. Praha : Historický ústav AV ČR, 2001. 223 s. ISBN 80-728-6025-9.

BRIDGE, F. R., Vom Dreibund zum Völkerbund by Fritz Kellner. *The Journal of Modern History* , Vol. 70, No. 2 (June 1998). 442-443. [cit. 14.2.2013] Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/10.1086/235078>

COOLIDGE, Archibald Cary. *Origins of the Triple alliance*. New York : Charles Scribner's sons, 1917. 254 s. ISBN není uvedeno.

HLAVAČKA, Milan; PEČENKA, Marek. *Trojspolek: německá, rakousko-uherská a italská zahraniční politika před první světovou válkou*. 2. přepracované vyd. Praha : Libri, 1999. 279 s. ISBN 80-859-8386-9.

NÁLEVKA, Vladimír. *Koncert velmocí : mezinárodní vztahy v letech 1871-1914*. Vyd. 1. Praha : Triton, 2006. 254 s. Dějiny do kapsy, 15. ISBN 80-725-4763-1.

SKŘIVAN, Aleš. *Evropská politika : 1648-1914*. Vyd. 1. Praha : Nakl. A. Skřivan, ml., 1999. 272 s. ISBN 80-902-2613-2.

STELLNER, František. *Poslední německý císař: z německých dějin v epoše Viléma II*. Vyd. 1. Editor Rudolf Kučera. Praha : Panevropa, 1995. 471 s. Zániky říší, sv. 2. ISBN 80-858-4604-7.

ŠUSTA, Josef. *Světová politika v letech 1871-1914. Díl 2, Trojspolek a francouzsko-ruská aliance*. Praha : Vesmír, 1925. 299 s. ISBN není uvedeno.

VESELÝ, Zdeněk. *Smlouvy, pakty, dohody: slovník mezinárodněpolitických a diplomatických aktů*. 2. rozš. vyd. Praha : Epoque, 2006. 285 s. ISBN 80-863-2895-3.

7 Resumé

Die Bildung der Tripel-Allianz im Jahr 1882 wurde durch verschiedene wichtige Ereignisse vorausgekommen, die während des gesamten 19. Jahrhunderts stattfanden. Noch vor der Fusion der drei Länder - wurde Italien, Deutschland und der österreichisch-ungarischen Monarchie zur Stärkung ihrer Machteinfluss auf dem europäischen Kontinent gekommen. Deutschland hat die Wiedervereinigung im Jahre 1866 erreicht, als seinen österreichischen Feind in der Frage des deutschen Einflusses im deutschen Bereich geschlagen hat und im 1871, als der deutsch-französischen Krieg ausbrach und dessen preußischen Gewinnen die Entstehung des Deutschen Kaisertum eingerichtet hat. Das italienische Königreich ist im Jahre 1870 nach mehreren Versuchen zu vereinheitlichen entstanden. Nach dem Österreich-ungarischen Ausgleich im Jahr 1867 haben die Länder Österreich und Ungarn einen neuen Staat geschaffen. In diesen Jahren haben die Großmächte ihren internationalen Status befestigt und so konnten sie zu ihrer Verbindung allmählich kommen.

Der Tripel-Allianz als Allianz ist schon die Allianz der Zweibundländer vorausgekommen, die aus Deutschland und Österreich-Ungarn bestand. Sie wurde 1879 auf der Grundlagen der erfolgreichen Verhandlungen zwischen dem deutschen Reichskanzler Otto von Bismarck und dem österreichischen Außenminister Gyula Andrassy gebildet. Das Bündnis (Allianz) war ein Verteidigungsbündnis, und trotz der anfänglichen Opposition von Reichskanzler Bismarck, richtete sich gegen die russischen Kräften, die der größte Feind von Österreich in Fragen des Einflusses auf dem Balkanhalbinsel gewesen sein.

Nach der Fusion von Deutschland und Österreich-Ungarn begann die Frage der italienischen Verbindung aufgelöst werden. Italien war auch nach ihrer Vereinigung das schwächste Land der Großmächte in Europa, deshalb benötigte es einen Alliierten zur Konsolidierung ihres internationalen Status und gleichzeitig um die interne instabile Lage der Allianz zu beruhigen. Zustimmung zu den Verhandlungen über ein Bündnis mit Deutschland und Österreich-Ungarn fiel nach einer ungünstigen Situation in Nordafrika - Tunesien, wo Frankreich ein Protektorat eingerichtet hat. Feindlichkeit mit

Frankreich hatte Italien mit Deutschland gemeinsam. Deutschland fürchtete sich vor seiner Vergeltung für den preußisch-französischen Krieg von dem Jahr 1871. Darum war es das deutsche Interesse Frankreich zu isolieren. Vor der Fusion aller drei Länder in einem künftigen Dreibund gab es allerdings ein Problem in der Beziehung zwischen Österreich-Ungarn und Italien, das feindlich war, wegen der österreichischer Haltung von zwei Gebiete die dem Italien gehörte und dank diesen Ereignissen kam zum Hass gegen Österreich. Nach der Situation in Tunesien, jedoch wichtiger als die Gebiete, war für Italien wichtig ein Bündnis mit zwei starken Mächten zu bilden und aus diesem Grund wurde auf der Grundlage des Unterschrifts von dem deutschen Fürsten Reuss, italienischen Graf Robilant und dem österreichischen Außenminister Kálnoky der sogenannte Dreibund gebildet. Dieses Bündnis war sowie der Zweibund defensiv in Natur, aber es band nicht auf den Vertrag des Zweibunds an. Dieser Vertrag hatte seine eigene Wirksamkeit und es war überhaupt nicht den Italienern vorgelegt worden.

Durch die Verbindung dieser drei Mächte ist es zur Bildung eines der zwei Blöcke gekommen, der erst bis zum Jahr 1914 funktionierte, als der Erste Weltkrieg ausbrach.